

İBN RÂFÎ'

(ابن رافع)

Ebü'l-Meâlî Takıyyüddîn Muhammed
b. Râfî' b. Hicris es-Sellâmî
(ö. 774/1372)

Hadis hâfızı, fakih ve tarihçi.

Zilkade veya Zilhicce 704'te (Haziran veya Temmuz 1305) Kahire'de doğdu. Suriye'nin güneyindeki Havran bölgesine ve orada bulunan köylerden Sumeyd'e nisbetle Havrânî ve Sumeydî nisbeleriyle de anılır. Babası hadis ve kıraat âlimi, annesi Hatice bint Ali b. Abdullah el-Halebiyye de Kahire ve Dimaşk'ta hadis rivayet etmiş bir hanımdı (İbn Râfî', II, 133). Amcası Nâsirüddin Nasrullah b. Hicris ile oğlu ve kızı da muhaddisti. Babasıyla birlikte Ebü'l-Hasan Ali b. İsâ b. Süleyman İbnü'l-Kayyim es-Sa'lebî, Ebü'l-Hasan Ali b. Nasrullah b. Ömer İbnü's-Savvâf gibi muhaddislerin derslerine katıldı. Babası onun için Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî'den icâzet aldı ve 714'te (1314) Suriye'ye götürerek kendisi Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî'ye *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*'ini okurken oğlunun da dinlemesini sağladı. Onu ayrıca İbnü'l-Muallim diye bilinen İsmâil b. Osman el-Haneffî, Sittül-vüzerâ, kıraat âlimi ve muhaddis İsmâil b. Yûsuf b. Mektûm gibi kimselerin derslerine götürdü. İbn Râfî', babasının vefatından sonra hadis tahsiline devam ederek Mısır'da Kutbüddin el-Halebî ve İbn Seyyidünnâs'ın derslerine katıldı. Tahsilini ilerletmek üzere seyahate çıkarak haccını eda ettikten sonra Mekke ve Medine'deki âlimlerden faydalandı. 723'te (1323) ikinci, bir yıl sonra üçüncü defa Dimaşk'a giderek Alemüddin el-Birzâlî, Zehebî ve Mizzî gibi âlimlerden istifade etti. Dimaşk'a 729 (1329) ve 739'da (1338-39) gitti, bu arada Halep ve Hama'ya uğradı, Kâdîlkudât Takıyyüddin es-Sübkî'den faydalandı. 752 (1351) ve 763 (1362) yıllarında yaptığı görevleri vesilesiyle Mekke'de rivayette bulundu; çeşitli âlimlerle görüşüp onlardan istifade etti. Dimaşk'a yerleşen İbn Râfî', Mizzî'nin vefatından sonra (742/1341) Dimaşk Nûriyye Dârülhadisî'nde, Zehebî'nin vefatından sonra Fâziliyye Dârülhadisî'nde, ayrıca Küsiyye Dârülhadisî ile Aziziyye ve İzziiyye medreselerinde hocalık yaptı.

Zehebî İbn Râfî'in müfîd* ve mütkın* olduğunu, Takıyyüddin es-Sübkî onun muhaddislerin terimlerini İbn Kesîr'den daha iyi bildiğini, talebesi İbnü'l-Cezerî de âlî ve nâzil rivayetlerle müteahhir hadis âlimlerini, özellikle mü'telif ve muhtelif* olan-

ları iyi bildiğini, Muhibbüddin İbn Fehd ise büyük bir fakih olduğunu söylemektedir. Tanınmış talebeleri arasında Ebü'l-Mehâsin el-Hüseynî, Tâceddin es-Sübkî, Zeynüddin el-İrâkî, Nûreddin el-Heysemî, İbn Hiccî, İbnü'l-Cezerî yer almakta, daha küçük yaşta olan İbn Hacer el-Askalânî'ye icâzet verdiği bilinmektedir. İbn Râfî'den hocası Zehebî de hadis rivayet ettiği gibi kendi âlî rivayetlerini onun için bir cüzde toplamış, ayrıca *el-Mu'cemü'l-muhtas bi'l-muhaddisîn* adlı kitabında biyografisine yer vermiştir.

İbn Râfî', oğulları Ahmed ve Ebû Bekir ile İbn Hacer el-Askalânî'ye icâzet veren kızı Külsüm'ün tahsiliyle yakından ilgilen-di, onların muhaddis olarak yetişmelerini sağladı. Hem talebelik yıllarındaki arkadaşları hem de kendisinden faydalanmış olan Safedî'nin belirttiğine göre İbn Râfî' iyi bir dost ve güvenilir bir arkadaş, bilgisi sağlam bir âlimdi. Dünyevî zevklere önem vermez, devlet adamlarından, hatta bir ölçüde halktan uzak durmaya çalışırdı. 18 Cemâziyelevvel 774'te (15 Kasım 1372) Dimaşk'ın dışındaki el-Medresetü's-Şâmiyye'de vefat eden İbn Râfî', Süfiyye (bazı kaynaklara göre Ferâdîs veya Bâbüssağır) Kabristanı'nda İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî'nin yakınına defnedildi.

Eserleri. 1. *el-Vefeyât*. Birzâlî'nin *el-Muktefâ li-Târîhi Ebi Şâme* adlı zeylinin zeyli olup 737-774 (1336-1372) yıllarını kapsamaktadır. Eserde çeşitli İslâm ülkelerinde, özellikle Suriye'de vefat eden muhaddis, müfessir, kurrâ, fakih, kadı, tarihçi, edebiyatçı, şair, zâhid, halife, sultan, müezzin, hatip, tabip, tüccar ve zenaatkâr gibi çeşitli sınıflara mensup 953 şahsın vefat tarihi tesbit edilerek biyografileri ele alınmakta olup en geniş yer muhaddislere ayrılmıştır. Birçok biyografî kitabına kaynak teşkil eden eser Sâlih Mehdî Abbas ve Beşşâr Avvâd Ma'rûf tarafından yayımlanmıştır (I-II, Beyrut 1402/1982). İbn Râfî'in talebesi İbn Hiccî esere bir zeyil yazmıştır. Sâlih Mehdî Abbas, *el-Vefeyât* üzerine *İbn Râfî' es-Sellâmî ve kitâbühü'l-Vefeyât* (Bağdat 1404/1984) adıyla bir çalışma yapmış, müellifin 211 hocasını sıralamış ve *el-Vefeyât*'ta biyografileri verilen kişilerin alfabetik fihristini hazırlamıştır. 2. *Mu'cemü's-süyûh*. Müellifin 1000'den veya 2000'den (İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gümri*, I, 60) fazla hocasının ve onlardan okuduğu kitapların adlarını ihtiva eden ve dört cilt hacminde olduğu belirtilen eserden İbn Hacer'in *ed-Dürerü'l-kâmine*'de 160'tan fazla nakil yaptığı belirtilmektedir (İbn Râfî', neşredenlerin girişi, I, 44). 3. *ez-Zeyl'alâ Târîhi Bağdâd*.

İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî'nin eseri üzerine yapılmış bir çalışmadır. İbn Hacer el-Askalânî eserin müellif hattıyla olan nüshasının bir bölümünü gördüğünü, onun üç veya dört cilt olduğunu söylemektedir (*ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 439). Takıyyüddin el-Fâsî *el-İkdü's-semîn*'i yazarken müellifin bu eserinden ve diğer kitaplarından faydalanmış, bu zeyilden seçtiği 210 biyografiyi *el-Muntehabü'l-muhtâr el-müzeyyel bihi 'alâ Târîhi İbnü'n-Neccâr (Târîhu 'ulemâ'i Bağdâd)* adıyla bir araya getirmiştir (nşr. Abbas el-Azzâvî, Bağdat 1357/1938). 4. *Zeylû Müştebihi'n-nisbe*. Zehebî'nin *el-Müştebih fi'r-ricâl es-mâ'ühüm ve ensâbühüm* (nşr. P. de Jong, Leiden 1881; nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî, Kahire 1962) adlı eserinin küçük bir zeyli olup Selâhaddin el-Müneccid tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1394/1974, 1396/1976). 5. *Kitâbü Tercemeti'l-imâm imâmi'd-dîn Ebi'l-Kâsım er-Râfî'*. Bir nüshası Berlin Staatsbibliothek'te bulunmaktadır (Ahlwardt, IX, 495, nr. 10124). 6. *Cüz' fihî meşyehatü's-seyyhi'l-celîli's-sâlihi'n-nebîl Necmiddîn Ebi'l-İz 'Abdî'aziz Muhammed b. Yûsuf b. İlyâs b. 'Abbâs ed-Dekûkiyyi'l-aşl el-Bağdâdî* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, Hadis, nr. 378, vr. 177-193). İbn Râfî'in ayrıca on hocasının meşyehasını yazdığı (*el-Vefeyât*, neşredenlerin girişi, I, 49-51) ve onun bir de *el-İcâzetü'l-âmmе*'si bulunduğu (*Keşfü'z-zunûn*, I, 10) belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Râfî', *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas – Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, neşredenlerin girişi, I, 13-51; II, 133; Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtas bi'l-muhaddisîn* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Taif 1408/1988, s. 229-230; Safedî, *el-Vâfi*, III, 68-69; Ebü'l-Mehâsin el-Hüseynî, *Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabî* (nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 52-54; İbnü'l-İrâkî, *ez-Zeyl'ale'l-İlber* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut 1409/1989, II, 352-355; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 139-140; İbn Kâdî Şühbe, *Târîh* (nşr. Adnân Dervîş), Dimaşk 1994, III, 421-423; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gümri* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1392/1972, I, 59-62; a.mlf., *ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 439-440; Sehâvî, *el-İ'ân bi't-tevbih*, s. 223-224, 254; ayrıca bk. İndeks; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 94-95, 98, 113; *Keşfü'z-zunûn*, I, 10, 288; II, 1696; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 234-235; Ahlwardt, *Verzeichniss*, IX, 495, nr. 10124; Brockelmann, *GAL*, II, 33; *Suppl.*, II, 30; Elbânî, *Mahtûlât*, s. 53; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mu'errihîne'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 208-209, 449; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 73, 440; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 124; Sâlih Mehdî Abbas, "Muhammed b. Râfî' es-Sellâmî (704-774 h.): sîretühü ve mü'el-fâtüh", *el-Mu'errihu'l-Arabî*, XXVII, Bağdat 1986, s. 164-179.

M. YAŞAR KANDEMİR